

Ménesi Gábor

Valaminek vége van

(Csiky Gergely: Buborékok)

A Cseke Péter által irányított kecskeméti színház közönsége már a korábbi évadokban is észrevehette, hogy a jól bevált receptek szerint készülő kommersz, kockázatmentesen szórakoztató produkciók mellett beépültek a repertoárba olyan előadások, amelyek a megszokottól némileg eltérő színházeszményt és gondolkodásmódot tükröznek, vagyis olyan koncepció formálódott ki, amely a felszínes szórakoztatáson túl mélyebb tartalmakat keres. Mindennek garanciája az impozáns rendezői gárda (Bagó Bertalan, Béres Attila, Rusznyák Gábor, Szász János és mások), akik közül többen visszatérő vendégek. Ami az utóbbi évadot illeti, talán túlzás nélkül elmondható, hogy a fenti szempontból a legtöbbet ígérő műsortervet sikerült összeállítani. Más kérdés, hogy a megvalósítás felemásra sikerült, néhány alacsonyabb színvonalú produkció mellett azonban több figyelemre méltó előadás született. Bagó Bertalan *Bánk bánja* mindenképpen az utóbbiak közé tartozik, nem érdemtelenül kapott meghívást a POSZT-ra. (Az viszont sajnálattal vettem tudomásul, hogy Bagó előző kecskeméti rendezése, a kitűnő lényeglátó képességgel megragadott, Kószegi Ákos összetett színészi játékának teret engedő *Caligula helytartója* nem maradt repertoáron.) A Kamaraszínházban került bemutatásra a *Boldogtalanok* című Füst Milán-darab, Szász János rendezésében, valamint a Ruszt József Stúdióban a *Karamazov testvérek*, melyet Béres Attila állított színpadra. A nagyszínpadon számomra a második fél év két bemutatója maradt emlékezetes. Az egyiket, Kleist darabját, *Az eltört korsót* Forgách András rendezte, aki nem ismeretlen a kecskeméti közönség számára, hiszen dramaturgként ott kezdte színházi pályáját, majd két darabját, a *Holdvilág és utasát* és *A kulcsot* bemutatta a teátrum. A másíkról, Csiky Gergely *Buborékok* című darabjáról, amelynek rendezője Mohácsi János, részletesebben szólok.

A könnyen felejthető *Átváltozásokat* követően (Thomas Middleton és William Rowley vérbő reneszánsz szerelmi tragédiáját Rusznyák Gábor rendezte) *Az eltört korsó* sejtetett meg valamit arról, hogy a kecskeméti társulat viszonylag jó kondícióban van, ezért is nagy érdeklődéssel vártam, hogy a Mohácsival végzett munka mit hoz ki a színészekből. Az április végén látott eredmény megmutatta, hogy a fiatalabb (négy kaposvári egyetemista is játszik a darabban, kivétel nélkül Mohácsitanítványok) és a tapasztaltabb színészek egyaránt zökkenőmentesen ráhangolódtak a rendező munkamódszerére. Azoknak is jól állt ez a fajta színpadi létezés, és jót tett az intenzív próbafolyamat, akik nem dolgoztak még Mohácsival. Ezzel együtt az sem mellékes, hogy rendkívül izgalmas és igényesen szórakoztató előadás jött létre. Amennyire figyelni tudtam a körülöttem ülő nézők reakcióit, láthatam, hogy nyitottan, kíváncsian közelítettek a látottakhoz, vevők voltak a Mohácsi-féle poénokra és megoldásokra.

Nem meglepő, Mohácsiék korábbi munkáit ismerve, hogy a testvérek (Mohácsi János, a rendező és Mohácsi István, a dramaturg) ezúttal is belenyúltak az eredeti darabba, hogy az frissebben, és a mai kor színházában érvényesebben szólaljon meg. A változtatások egyrészt a darab nyelvi rétegét érintik, amennyiben az alkotók bizonyos nehézségeket, porosnak ható fordulatokat kiiktatnak, s az így megdolgozott anyag már természetes módon szívja fel azokat a megoldásokat, amelyeket a Mohácsi-előadások egyik alapvető attribútumaként tartunk számon. Sorjáznak itt a szójátékok, a roncscsolt, kifordított, a humorforrásokat maradéktalanul kiaknázó fordulatok, vagyis az alkotók ezúttal is nyelvi poénok, gegek egész sorával teszik színesebbé és élvezetesebbé a darabot. Másfelől bizonyos szituációkat és motívumokat kiemelnek és felnagyítanak, sőt ugyanezt teszik némely szereplővel, mások viszont kevésbé érdekesek számukra. Közismert, hogy ezek a lelemények nem csak a rendező

és a dramaturg fejből pattannak ki, ugyanis Mohácsi erősen épít a színészek aktív jelenlétére, ötleteire és improvizációira, s ily módon a szöveg a próbák közben folyamatosan módosul, számos ötlet beépül, míg nem kevés elvetésre kerül.

A Solmay család feje, Ignác nyakig ül az adósságban, már a ház (ami egyébként felesége öröksége) sem az övék. De hát mit csináljon? Nem jött a kőr bubi. A treff hatos jött. Van két fia, három lánya, és persze egy felesége, Szidónia, aki a szálakat mozgatja, uralkodik családján, mindenkire rákényszeríti akarátát. A Solmay-házban minden a látszatról szól, a házasság is. De semmiképpen sem a szeretetről, a kölcsönös tiszteletéről és megbecsülésről. Az asszony meggyőződése szerint a „*családi boldogságnak az az alapja, hogy a férj nevének minden kívánságát teljesíti*”. Ignác már megtört, belefáradt az örökös küzdelembe, tehetetlen, kénytelen meghunyaszkodni felesége előtt, ellentmondani nem mer. Ahogy egy alkalommal ki is mondja: „*Láttam mindezt, s nem mertem közbekiáltani, gyávaságból, lustaságból, nyugalmam szeretetéből.*”

Mohácsiék néhány ponton igazítanak a *Buborékok* dramaturgiai felépítményén. Az eredeti darabban is világossá válik az első jelenetben, hogy Szidónia képmutató, pazarló életet él, erre neveli gyermekeit is. A kecskeméti előadás nyitóképe (a bálozó társaság és a köztük idegenként szerencsétlenül tébláboló Solmay) ugyancsak felvillantja a viszonyokat. Az egyik fiú, Róbert érkezése, beszámolója az újabb adósságról egyértelművé teszi, hogy a család a tönk szélén van. Jellemző, hogy Róbert ügye kapcsán a mama csak ennyit mond fellengzősen: „*Ha adósságot csinált, ki kell fizetni – voilá.*” Mohácsi rendezésében a „buborék” szó is hamarabb hangzik el Solmay szájából – majd fiai is visszhangozzák –, mint az eredeti darabban, arra utalva, hogy mindaz, amiben élnek, hamarosan szétpukkan, semmivé válik. Szidónia azonban nem érzékeli a bajokat, Ignác az egyetlen, aki pontosan tisztában van a család tönkremenetelével, ám az utolsó pillanatig nem meri megmondani az asszonynak. Mondaná legszívesebben, de képtelen rá.

Csiky Gergely két szobalányt szerepeltet darabjában, egyiküknek, Rellinek azonban csak az első jelenetben van villanásnyi szerepe, Betti, Rábayék szobalója viszont valamivel többször jut szóhoz. Mohácsiék a két figurát összevonják, az utóbbi szerepét megnövelik, és nem hagyják ki azt a kézenfekvő lehetőséget sem, hogy a ház ura rendszeresen „abajgatja” a szobalányt, sőt, mint végül kiderül, nem csak ő, hiszen a fiúk is egy cipőben járnak apjukkal. Am amikor a lány bejelenti, hogy terhes, kétség sem férhet ahhoz, ki lehet az apa. A család vidéki rokona, Morosán Demeter rendezi el aztán úgy a dolgokat, hogy a szobalányt Andrásnak, az inasnak kell feleségül vennie. Cseglédi Ákos Andrása nem mellesleg szolgálai hódolatnál többet mutat a nagyságos asszony iránt. Trokán Nóra felszabadultnak tűnik a szobalány szerepében. Sokkal felszabadultabbnak, mint példának okáért az *Átváltozásokban*, előző nagyszínpadi bemutatójában, amelyben problémái adódtak Beatrix megformálásával, elmaradt ugyanis annak a folyamatnak a hiteles ábrázolása, melynek során eljut addig a pontig, hogy ráveszi Melchort vőlegénye meggyilkolására. A *Buborékokban* Trokán Bettije láthatóan sokat eltűrt kenyéradóitól, a szinte észrevétlen létezés közben felgyülemlett elfojtott érzelmek egyszer csak kitornek. Kiss Jenő remek magánszámot csinál szerepéből Rábayék inasaként.

Mohácsi azt is észreveszi, hogy Morosán alakja számos olyan lehetőséget tartogat, amely hozzátesz a darabhoz, éppen ezért több színnel és poénnal árnyalja a figurát, mint Csiky Gergely eredeti koncepciója. Sirkó László – aki az *Átváltozások* szanatóriumigazgatójaként is emlékezetes alakítást nyújtott – ezúttal is magára talál. Kellemetlenebbnek, tolakodóbbnak mutatja Demetert az eredetinel – példának okáért folyton fokhagymát rágszál és pálinkát töltöget –, legalábbis a nagyságos asszonyt pusztá jelenlétével is halálra idegesíti, amit Solmay kihasznál, és szívesen bosszantja vele feleségét. Fia, Tamás, Orth Péter alakításában meglehetősen hebehurgya kamasz, viszont tiszta, és ebben lényegesen különbözik a Solmay-házban nevelkedett fiataloktól.

A fiatal házaspár, Rábay Miklós, nemzeti élővízügy-minisztériumi szaktanácsos és felesége, Solmay Szerafin (Csémy Balázs és Téby Zita) láthatóan nem tud mit kezdeni a (nyilván) a mama hathatós közbenjárásával) kialakult családi állapottal. A két fiú, Béla és Róbert anyjuk „méltó” tanítványaként az élet örömeit helyezik előtérbe, isznak, mulatnak, nőznek szüntelen, teszik mindezt a szülők pénzéből, más céljuk nincs is. Róbert szerepét megnöveli Mohácsiék koncepciója, amennyiben a fiatalabb fiú többet van a színpadon. Porogi Ádám megformálásában az aranyifjú megadóan hízeleg anyjának, láthatóan lubickol a Solmayné által megteremtett látszatvilágban. Sajnálatos, hogy a középső felvonásban egy kóroszlán társaságában rohángoló Porogi csaknem ugyanabban a korban hozza a részeg figurát, mint néhány héttel korábban *Az eltört korsó* együgyű Ruprechtjét. A Bélát játszó Keresztény Tamás hangsúlyosan semmilyen szerepében. A lányok, Aranka (Decsi Edit) és Gizella (Krajcsi Nikolett) ugyancsak belesimulnak az öltözködés és az estélyek által behatárolt milióbe. Csivitelésük csupán két téma körül forog, a szép ruhákról és a férfiakról társalognak.

Sereczkyné – Magyar Éva alakításában – éppúgy a látszatnak és a fényűzésnek él, mint Szidónia (a kecskeméti előadásban még lánykori nevére is fény derül: Krinyó Augustza). Friss özvegyként házasságot akar kötni Bélával, ám amikor kölcsönösen megtudják a másiktól, hogy egy fillérje sincs, a frigy meghíusul. Chupor (Aradi Imre) állandóan teszi a szépet Szerafinnak (pedig Szidónia Gizellát szánja neki), kiváltja ezzel Miklós féltékenységét. Nem alaptalanul, persze, hiszen a fiatalasszonynak imponál az udvarlás, ráadásul barátnőjétől is azt a tanácsot kapja: „Az a nő, akit félt a férje, biztos lehet, hogy minden akaratát teljesíteni fogja. Sakk a férjeknek! És a legjobban egy ilyen udvarlóval lehet őket sakkbán tartani.” Rábay azonban hamarosan rájön, hogy végső soron nem ez az ártatlannak tűnő játék ejt foltot a becsületén. Sokkal inkább a korrupció gyanúja. Malvin (Hajdú Melinda) ugyanis kifizeti Szerafin számláit, ám félreérthetetlenül felhívja barátnője figyelmét, hogy szóljon férjének Hámor (Hegedűs Zoltán) érdekében, aki Morosán mellett a másik pályázó a Sebes-Körös lelassítását célzó projektre. Amikor azonban Solmay – menteni akarván lánya házasságát és veje becsületét – újabb kölcsönből maga szándékozik kifizetni Hámornak a tartozást, elkésett, mert Hámor éppen meglátta, amint Morosán Solmay kezébe számolja a kölcsönnek szánt pénzt. Nem sokkal ezután Rábay azzal a hírral érkezik haza, hogy Hámor nyerte a pályázatot. Ma már aligha lehet ezt a jelenetet úgy színpadra tenni, hogy a nézőben ne merüljön fel: nem biztos, hogy a tanácsos úr olyan tiszta kezű, mint amilyennek mondja magát. Mohácsit azonban mintha nem ez érdekelte volna, sokkal inkább a családi viszonyokra összpontosított.

Sára Bernadette-nek remekül áll Szidónia szerepe, játékában, gesztikulációjában épp annyi túlzás van, amennyit a szerep megkövetel. Sznobizmusa, fölényeskedő viselkedése a darab végéig megmarad. Meggyőződése, hogy mindent családja boldogulásáért tesz, úgy hiszi, hogy mindazt, amit férje elront, ő hozza helyre. Márton András ugyancsak eltalálta Solmay szerepét. Megközelítésében a család fő nem kerül lépésenként felesége fölé. A végkifejlet felé haladva sem förmed rá Szidóniára, végig visszafogott marad, csupán eljut annak bevallásáig, hogy mindenük elúszott.

A darab zárlatát borúsabbra hangolja Mohácsi. Az eredetiben még megcsillan a remény: „Pankotán nőegyletet alapítok, s én leszek az elegáns társaság központja” – hangzik Szidónia egész addigi viselkedéséből következő kijelentése. A kecskeméti előadás ezzel szemben a következőképpen ér véget: „Azt hiszem, Szidónia, valaminek vége van” – állapítja meg Solmay. Felesége pedig hozzáteszi: „Az életünknek, Ignác. Az életünknek.”

Az így megteremtett atmoszférát ezúttal is Kovács Márton zenéje erősíti, s külön ki kell emelnünk a két muzsikust, Bognár Brigittát és Puskás Gyulát, akik háttérbe húzódva, mégis a darab aktív szereplőiként vannak jelen. Az előadás megkomponáltságához döntően járul hozzá a díszlet és a jelmez (előbbi Fodor Viola, utóbbi Tihanyi Ildikó munkája), mindkettő elegáns és visszafogott egyszerre.

Szórakoztató és elgondolkodtató darabot láthattunk Kecskeméten, amely – mint minden jó előadás – önmagunkkal szembeállít. Visszamatatva a legjobb kaposvári hagyományokra.

Csiky Gergely:

Buborékok

(Katona József Színház, Kecskemét)

Díszlet: Fodor Viola. Jelmez: Tihanyi Ildikó. Dramaturg: Mohácsi István. Zene: Kovács Márton. Rendezőasszisztens: Vári János. Rendező: Mohácsi János.

Szereplők: Sára Bernadette, Márton András, Csémy Balázs, Téby Zita, Keresztény Tamás e. h., Porogi Ádám e. h., Sirkó László, Orth Péter, Magyar Éva, Decsi Edit e. h., Krajcsi Nikolett e. h., Hegedűs Zoltán, Hajdú Melinda, Aradi Imre, Kiss Jenő, Farkas Ádám, Trokán Nóra, Czeglédi Ákos